

## ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО ВИХОВАННЯ В УЧНІВ САМОСТІЙНОСТІ

перших вони цікаві з того сенсу, на що їм налаштовуватися, виникають свої задуми, ідеї. Зацікавлення других – у тому, наскільки кращі їх послідовники, чивони є “неперевершеними”.

Таким чином, мотивується діяльність студентів у виявленні творчих підходів під час створення ужиткових речей, виробляється правильний підхід у оцінюванні власної роботи та роботи інших, виробляється бажання бути конкурентноспроможним.

**Висновки.** Вміле використання прийомів художньої обробки матеріалів у виготовленні сучасних моделей одягу, що спроектовані й виконані зі знанням традицій, сучасних конструктивних і технологічних прийомів, без сумніву, надасть будь-якій роботі неповторності й оригінальності. Таким чином можна зробити висновок, що професійна підготовка інженерів-педагогів швейного профілю на засадах етнодизайну має методологічне значення і є педагогічно ефективною у творчо-розвивальному навчанні.

Художня обробка матеріалів – навчальна дисципліна, що несе у собі творчо-навчальний характер, є цікавою для студентів, викликає

позитивні емоції, сприяє розвитку у студентів творчої індивідуальності й професійно-педагогічних якостей, одночасно наближаючи їх до національних основ української культури.

1. Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття) – К.: Райдуга, 1994. – 62 с.

2. Оршанський Л.В. Декоративно-ужиткове мистецтво та етнодизайн – традиції і сучасність у художньо-трудова підготовці майбутніх учителів трудового навчання. / *Инновационные образовательные технологии.* – 2008. – №1. – С. 77 – 82.

3. Отлич О.М. Розвиток творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання засобами мистецтва. / *Професійно-художня освіта України: Зб. наук. праць.* – Київ; Черкаси: видавництво “Черкаський ЦНТТ”, 2007. – Вип. IV. С. 32 – 37.

4. Токар Л. Українознавство в системі наук і навчальних дисциплін // *Освіта України.* – 2003. – № 71 (19 вересня). – С. 5.

5. <http://ru.wikipedia.org/wiki/Инженер>

Стаття надійшла до редакції 27.10.2008.

УДК 371.13

Мар'яна Брода, кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри практики англійської мови  
Дрогобицького державного педагогічного університету  
імені Івана Франка

## ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО ВИХОВАННЯ В УЧНІВ САМОСТІЙНОСТІ

У статті обґрунтовано необхідність побудови системи підготовки майбутнього вчителя до виховання в учнів самостійності. Акцентовано увагу на дотриманні принципів та застосуванні методів, засобів і форм виховання творчої самостійності у навчанні учнів.

**Ключові слова:** виховання самостійності, новітні технології навчання, творча активність, творча самостійність.

**Постановка проблеми.** Життя людини в суспільному середовищі, як члена суспільства, розв'язання нею економічних, політичних, культурно-освітніх проблем вимагає не виконання директивних рішень, а вільного, усвідомленого, самостійного їх практикування. Виховання людини – самостійної і відповідальної, принципової і рішучої, активної і вмілої у розв'язанні суспільних проблем демократичним шляхом – допоможе

інтегруватися у європейський (економічний, політичний, культурний і т. ін.) простір і забезпечить процвітання нації. Таке виховання вимагає високої майстерності педагога і відповідної підготовки майбутнього вчителя у вищому педагогічному навчальному закладі.

Реформування освіти, її удосконалення з метою створити сприятливі умови для індивідуального розвитку кожної особистості та її творчої самореалізації передбачає оновлення

## ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО ВИХОВАННЯ В УЧНІВ САМОСТІЙНОСТІ

змісту освіти, організацію навчально-виховного процесу відповідно до демократичних цінностей. Без забезпечення самостійної діяльності та зорієнтованості освіти на виховання самостійності в характері учня неможливо гарантувати інноваційні процеси в освіті.

Усвідомлення ролі виховання самостійності особистості ставить сьогодні особливі вимоги до педагога. Підготовка вчителя до реалізації завдань школи щодо виховання в учнів самостійності як риси характеру має враховувати виявлені умови та аспекти шкільного навчання.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** У світлі поставленої нами проблеми актуальними є дослідження проблеми підготовки вчителя до інноваційної педагогічної діяльності (Т. Віщик [3], М. Гриньова [7], І. Дичківська [5] та ін.), особистісно-орієнтованого навчання (В. Володько [4] та ін.), розвитку творчості школярів (С. Сисоєва [8], О. Біда [2] та ін.). Однак дослідження з підготовки вчителя до виховання в учнів самостійності відсутні.

**Мета статті** – обґрунтувати необхідність побудови системи підготовки майбутнього вчителя до виховання в учнів самостійності.

**Виклад основного матеріалу.** Уся виховна робота педагога у навчанні учнів має бути пронизана демократичними цінностями (що визначаються загальнолюдськими та національними цінностями), що вимагає відповідної підготовки вчителя. Чітка мотивація та усвідомлення педагогом мети використання певного змісту, конкретних методів, форм і засобів виховання самостійності у навчанні учнів сприятиме цілеспрямованості даного процесу. Тому для вчителя важливо визначити через тематичне планування значущість конкретних тем і кожного етапу уроку чи позаурочного заходу для реалізації освітніх завдань задля виховання самостійності учнів та спланувати вибір ефективних методів, засобів, форм, оптимальне їх поєднання.

Аналіз роботи шкіл переконує, що потрібна стійка позиція держави у питаннях фінансування програм, пов'язаних із вихованням самостійності учнів у навчанні, тобто треба матеріально підтримати самостійну діяльність учнів, забезпечивши їх відповідними засобами. Однак запорукою успіху є все ж залучення до педагогічної практики вчителів-ентузіастів, які б проводили дослідницьку роботу та були відданими справі виховання учнів.

Реалізація нових завдань української освіти щодо забезпечення всебічного гармонійного розвитку кожної особистості передбачає їх

урахування (і відповідну переорієнтацію) у програмах, посібниках, а також створення таких технологій навчання і виховання, які б втілювали зміст, методи, форми, засоби досягнення очікуваних конкретних результатів. Перспективи їх оновлення тісно пов'язані з можливостями акцентування на самостійність, створенням умов для виявлення активності, ініціативності, відповідальності, творчості тощо та демократичного процесу виховання в учнів самостійності.

Забезпечення вчителем індивідуального підходу у процесі розвитку особистості учня, а також діяльнісного підходу у визначенні шляхів удосконалення навчально-виховного процесу, особистісно орієнтованих педагогічних технологій, що створюють умови для самонавчання, самовиховання і саморозвитку, запровадження модульно-рейтингової системи навчання тощо є прикладом організації навчально-виховного процесу в школі з максимальним залученням учнів та вихованням у них самостійності.

Сучасні педагоги, відзначаючи наявність змін у цінностях освіти, підкреслюють недостатність орієнтації на засвоєння інформації: "Провідними стають не засвоєння формальних знань і навичок, а гуманність стосунків, свобода самовиявлення культивування індивідуальності, творча самореалізація особистості" [6, 4].

У багатьох школах України з початку 90-х років ХХ ст. (а то й з середини 80-х років) уже відбувалося впровадження у навчання нових ефективних методів, форм, засобів, забезпечувало самостійність у навчанні. Практикувалися форми і методи активного навчання, розвитку учня, формування творчого мислення. У розробці проєктів нової школи в Україні був творчо використаний вітчизняний та зарубіжний досвід. Загальноосвітня школа України ставить завдання пошуку нового змісту освіти, реалізації нових технологій навчання, використання передового досвіду і народних традицій у навчанні.

Духовне та національне відродження веде до підвищення відповідальності кожного за сучасне і майбутнє України. Творення вільної, демократичної держави означає виховання вільних, демократично налаштованих громадян. Участь у діяльності громадсько-політичних організацій сприяє виявленню самостійності молодих громадян. При цьому важливо звертати увагу на всі сфери прояву самостійності як риси характеру – інтелектуальну, практично-вольову, морально-ціннісну, мотиваційну.

Виходячи з аналізу класно-урочної та лекційно-семінарської систем навчання та розробки

## ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО ВИХОВАННЯ В УЧНІВ САМОСТІЙНОСТІ

системи самостійної роботи учнів, вважаємо принципово необхідними нові підходи до визначення не лише змісту, а й удосконалення форм, методів, засобів організації навчально-виховного процесу. Адже традиційна технологія навчання недостатньо впливає на мотивацію учня, не сприяє створенню атмосфери систематичної самостійної роботи. При цьому не враховуються здібності та рівень професійної орієнтації.

Важливо обирати такі технології навчання, як-от модульно-розвивальна система його організації, оскільки самостійна робота учнів стає реальною і визначальною основою навчально-виховного процесу. Модульно-розвивальне навчання організовується шляхом розподілу усього матеріалу (з предмету) на модулі, кожен з яких об'єднує логічно завершену частину матеріалу, а також його опрацювання в рамках семінарських занять, самостійну працю. Така організація навчального процесу спонукає учнів працювати систематично та самостійно, розширює можливості для всебічного розкриття їх здібностей, розширює рамки самостійної роботи, розвиває творче мислення, індивідуалізує навчання, створює атмосферу співпраці. У системі такої роботи важлива роль відводиться індивідуальним заняттям, на яких учні отримують змогу проконсультуватися щодо самостійної роботи над темою, отримати зворотну інформацію і т. ін.

Якщо основна увага акцентується все ж на практичній підготовці, то теоретичні знання, уміння стають міцним підґрунтям організації практичного досвіду. Практичний блок представлено в ідеалі завданнями різного рівня складності. Це репрезентуватиме вибір завдання учнем і працю кожного на межі можливостей, що, своєю чергою, унеможливить інформативне навчання.

Невипадково педагоги радили використовувати суспільно значущий матеріал навчальних предметів як базу для розвитку та виховання особистості, її самореалізації в житті, що стимулюватиме прояви самостійності не лише у навчанні.

Новітні технології навчання (інформаційні, модульно-розвивального та пошукового навчання тощо) створюють умови для самостійної активної роботи, передбачають постановку індивідуальних завдань, спонукають до самостійного пошуку та саморозвитку [7, 63 – 65].

Досвід минулого, а також сучасні дослідження переконують, що ефективними для виховання самостійності учнів є проблемне, диференційоване та програмоване навчання, застосування

пошукових та творчих методів навчальної діяльності. При цьому варто особливо заохочувати оригінальність, нестандартність ідей у процесі навчання.

Спираючись також на власний педагогічний досвід, радимо стимулювати виконання учнями всіх етапів навчальної діяльності (включаючи самостійну постановку завдань, самостійне мотивування та виконання необхідних дій, самостійний пошук стимулів завершення виконання завдання, самоаналіз, самоконтроль, самооцінку), при оцінюванні надавати перевагу самооцінці і брати до уваги рівень самостійності учнів у різних аспектах виконання завдання.

Шкільна практика доводить, що вельми ефективними для виховання самостійності учнів є застосування засобів індивідуального призначення, мультимедійних засобів.

Впровадження європейських та світових стандартів освіти в Україні ставить вимоги до змісту шкільних підручників, який не може виконувати інформаційно-репродуктивну роль у навчанні і зобов'язаний сприяти розвитку індивідуальних особливостей учня та підтримувати інтерес до саморозвитку. Як наголошує А. Фурман, підручник повинен бути засобом самоорганізації розвивальної взаємодії учасників педагогічного процесу та їх оточення [10, 95], само функціонування, самоуправління, самотворення суб'єктів освітньої діяльності [10, 160 – 161].

Створення підручників нового покоління та перехід на інноваційні освітні технології передбачають змінити традиційної моделі навчання. Якщо класно-урочна система навчання у середній школі виконувала завдання інформатизації школярів, то розвивальне навчання сьогодні повинно настільки змінювати традиційну систему навчання, щоб забезпечити повну самореалізацію учасників навчально-виховного процесу. Саме підручники у цій системі допоможуть переорієнтувати структуру, зміст і технологію педагогічного процесу.

Орієнтуючись на виховання самостійності у навчанні учнів, українська школа повинна використовувати такі форми роботи учнів, як робота в парах, групах, індивідуально-масова робота (на уроках і в позаурочний час), а також індивідуальну роботу в позаурочний час.

Творча активність дитини як вияв її самостійності стає предметом уваги багатьох дослідників. На важливість надання простору для творчості у вихованні самостійності вказує й І. Бех: “За надмірної регламентації поведінки, коли дитина вже має відповідні можливості самостійної

## ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО ВИХОВАННЯ В УЧНІВ САМОСТІЙНОСТІ

регуляції поведінки, але її дії обмежуються, пригнічується творча активність дитини: вона стає безініціативною, чекає вказівок ззовні і звикає орієнтуватися тільки на них” [1, 115].

Як бачимо, необхідна демократизація життя дитини. “Жорсткий зовнішній контроль, – вважає І. Бех, – може стати на заваді розвитку у дитини творчого ставлення до своєї особистості. Соціально-моральні норми переважно виявляються лише навіюваними, прийнятими чисто зовнішньо” [1, 115].

Тому майбутній вчитель повинен усвідомлювати, що виховання в учнів самостійності має пронизувати всі сфери життєдіяльності особистості, увесь педагогічний процес, у т.ч. процес навчання. Самостійність слугуватиме показником демократичності та якості навчання, вона допомагатиме виконувати освітню, розвивальну та виховну функції навчання навіть без допомоги учителя, коли дитина працює самостійно. Йдеться насамперед про творчу самостійність, що є найвищим рівнем виявлення самостійності в учнів.

Створення атмосфери творчого пошуку, залучення учнів до розв’язування творчих задач, створення ситуацій, що вимагають творчості, стають ефективними засобами розвитку творчого мислення, як учнів, так і вчителя. Шкільній творчості сприятиме зміст і характер навчально-виховного процесу, що вимагає від учителя здатності бачити перспективу, динаміку навчання, педагогічної інтуїції, творчого досвіду тощо.

А. Фурман звертає увагу на процеси учіння й на учіння у навчальному процесі, що є виявом значної уваги до самостійної роботи та розвитку здібностей дитини й активного оволодіння знаннями. При цьому йдеться про діяльність дитини під керівництвом учителя, і вчителів, як вважає А. Фурман, важливо добиватися оптимальних умов організації учіння. Така організація, на думку педагога, уможливує формування наполегливості, відповідальності, самостійності та цілеспрямованості [9, 11].

Характеризуючи проблемні ситуації у навчанні, А. Фурман наголошує, що “невідоме, а згодом і відкрите знання стає власним здобутком учня, розвиває його розумові здібності” [9, 44]. Універсальним шляхом розв’язання проблемних ситуацій А. Фурман вважає проектно-пошукову активність, що стає передумовою “саморуку й самовиразу як пізнавального образу, так і розумової діяльності учня” [9, 47]. Напруження учнів, що супроводжує розв’язування задач, А. Фурман пов’язує із виникненням та існуванням проблемної ситуації [9, 53].

Успішній реалізації поставлених завдань щодо виховання в учнів самостійності сприятиме також високодуховна атмосфера, оптимізм у їхньому оточенні, повсюдні прояви почуття власної гідності учнів, демократизація стосунків педагогів та дітей, рівноправне їх спілкування, активне відстоювання учнями своєї позиції та свого морального вибору. Учителеві необхідно створювати умови для активності, ініціативності, наполегливості та цілеспрямованості учнів у всіх життєвих справах, усвідомлення власної відповідальності.

Самостійність як риса характеру особистості має посісти гідне місце у демократичних цінностях виховання школярів. Насправді вона допомагає закласти міцні підвалини кожної особистості, зміцнити її життєвий стрижень, який дозволяє не зламатися у несподіваних життєвих ситуаціях, відстояти свої погляди і переконання, мати сформований світогляд та сформовану модель поведінки в обставинах, коли рішення доводиться приймати самому.

**Висновки.** Чітко визначена система роботи студента та вчителя-практика допоможе забезпечити ефективні шляхи реалізації в учнів творчої самостійності та розвитку соціальної, високодуховної особистості. Підготовка вчителя до виховання самостійності в учнів повинна здійснюватися з орієнтацією на найвищий результат у вихованні самостійності – на творчу самостійність. Це передбачає постановку вчителем завдань, що сприяють вихованню творчої самостійності, а також дотримання принципів та застосування методів, засобів і форм виховання творчої самостійності у навчанні учнів.

Подальшого дослідження потребують зміст, форми, методи підготовки майбутнього вчителя до виховання самостійності учнів.

1. Бех І. *Особистісно зорієнтоване виховання: Наук.-метод. посіб.* – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.

2. Біда О. *Підготовка вчителя до розвитку творчості молодших школярів // Психолого-педагогічні проблеми підготовки вчительських кадрів в умовах трансформації суспільства.* – К., 2000. – Вип. 1. – С. 108 – 111.

3. Віщук Т. *Підготовка вчителя до використання інноваційних підходів у педагогічній практиці // Педагогічна теорія та педагогічний досвід: перспективи і розвиток.* – Луцьк, 1999. – С. 21 – 22.

4. Володько В. *Підготовка вчителя до особистісно-орієнтованого навчання //*



## ЖІНОЧІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ ГАЛИЧИНИ ТА ТРУДОВА ПІДГОТОВКА В НИХ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Допрофесійна педагогічна підготовка учнівської молоді в контексті реалізації цільової комплексної програми "Вчитель". Дніпропетровськ, 1998. – Ч. 2. – С. 206 – 208.

5. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посіб. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.

6. Корсакова О., Трубачова С. Зміст сучасної шкільної освіти // Відкритий урок. – 2006. – № 3 – 4. – С. 3 – 11.

7. Педагогічні технології: теорія та практика / За ред. проф. М.В.Гриньової. –

Полт. держ. пед. ун-т ім. В.Г.Короленка. – П.: АСМІ, 2006. – 230 с.

8. Сисоєва С. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня / АПН України; Інститут педагогіки і психології професійної освіти. – К.: Поліграфкнига, 1996. – 406 с.

9. Фурман А. Проблемні ситуації в навчанні: Кн. для вчителя. – К.: Рад. школа, 1991. – 191 с.

10. Фурман А. Теорія і практика розвивального підручника: Монографія. – Тернопіль: Економічна думка, 2004. – 288 с.

Стаття надійшла до редакції 27.10.2008.

УДК (477.83/86) – 055.2

Оксана Славопас, асистент кафедри трудового навчання  
Кременецького гуманітарно-педагогічного інституту  
імені Тараса Шевченка

## ЖІНОЧІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ ГАЛИЧИНИ ТА ТРУДОВА ПІДГОТОВКА В НИХ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розкривається питання про загальну систему жіночої освіти в Галичині на початку ХХ століття. Зосереджено увагу на типах навчальних закладів для дівчат та трудову підготовку в них. Зокрема на народних, середніх, фахових школах.

**Ключові слова:** народна школа, виділова школа, гімназія, фахова школа.

**Постановка проблеми.** Доля ХХІ століття – в руках освічених жінок. Жінки, які зараз складають половину випускників університетів, відіграють все більшу роль в сферах економіки, політики, охорони здоров'я, освіти. Жінки України складають близько 30% загального числа кандидатів наук і 10% докторів наук. В наші дні навчання дівчат в інститутах та університетах – звичайна справа, однак ще сто років назад це було неможливим, оскільки в суспільстві вважалось, що освіта жінок не потрібна.

Адже безправне становище жінки і домогосподарський погляд на неї, який ще продовжував жити в дворянському суспільстві, визначали і політику правлячих кіл щодо жіночої освіти і виховання.

Об'єднанні українські і польські землі, які під час поділу Польщі відійшли під владу австрійської держави, належали до адміністративного краю – Галичини.

Політичний лад Австрії давав політичну перевагу багатим класам громадянства, через що в Галичині політична влада була в руках польської шляхти. Тому "українська освіта на початку ХХ

століття не була самостійною національною інституцією, не стояла під порядкуванням нації, якій мала служити, а стояла під управою польської шляхти, і служила тій меті, яку вважала корисною та ж польська шляхта" [2].

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблема жіночої освіти привертала увагу багатьох мислителів того часу. Зокрема, Є. Ліхачова, яка присвятила багато часу і праці вивченню історії жіночої освіти, скаржилася на те, що аж до 60-х років ХІХ століття не було чути "голосу російської жінки" в суспільному житті, не було чути цього голосу "... в маленькому, але обраному, хорі голосів, який вимагав стільки ж в ім'я самої жінки, скільки в інтересах суспільства та сім'ї, зміни й поліпшення жіночої освіти та виховання" [3].

**Мета статті** полягає в аналізі жіночих навчальних закладів освіти Галичини та трудової підготовки в них.

**Виклад основного матеріалу.** На початку ХХ століття жінки Галичини могли отримати освіту в народних, приватних середніх та фахових школах.